

О. С. Мойко

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАТИКИ КАК ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ НАУКИ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены этапы формирования информатики как фундаментальной науки, проанализированы исторические предпосылки возникновения и развития информационного рынка и особенности современного этапа информатизации образования в Украине.

Ключевые слова: информатизация образования, информатика, информационные технологии, педагогические программные средства, учебный процесс.

O. S. Moiko

HISTORY OF DEVELOPING INFORMATICS AS FUNDAMENTAL SCIENCE IN UKRAINE

The article covers the stages of computer science formation as basic science, the historical background of the origin and the development of the information market and features of the present stage of Ukrainian education's informatization are analyzed there. Ukraine is actively involved in comprehensive global trends in education, including its computerization. The impact of information on social life is global certifying the change processes that are traditionally held within the local information systems. Current data of foreign and domestic pedagogy is evidenced by the fact that it is about creating a new type of learning method of obtaining knowledge. At the present stage of informatization of education there is a serious problem that is not encountered in previous phases of information. This refers to the contradiction between the flows of information all the time and availability of information resources and physiological abilities. Information and technology becomes generally available, training other school and university subjects must necessarily be based on their use, but information technology developing faster than adapting to their educational systems and individuals. In this case, the aid should not come multiplying knowledge and mastery of versatile technologies and methods of capture.

Keywords: informatization of education, informatics, information technology, educational software, training process.

Подано до редакції 21.08.13

УДК: 378.001.76

У. В. Науменко

ВИЩА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

У статті визначені сучасні тенденції розвитку вищої гуманітарної освіти в Україні, а також окреслено стратегічні завдання та охарактеризовано основні напрями модернізації системи вищої гуманітарної освіти України відповідно до європейських вимог.

Ключові слова: система вищої гуманітарної освіти, модернізація, європейські стандарти освіти, освітня політика.

Запровадження принципів Болонського процесу, що є чинником євроінтеграції України і засобом підвищення доступу громадян до якісної освіти, потребує глибокого реформування структури та змісту освіти, технологій навчання, їх матеріального й методичного забезпечення. Формування національної системи кваліфікацій вищої освіти, яка гармонізуватиме із системою кваліфікацій вищої освіти Європейського простору, сприятиме подальшій її сертифікації у європейських та світових структурах.

Актуальні проблеми модернізаційних зрушень у системі вищої освіти проаналізовані у роботах В.Андрущенка, В.Астахової, К.Астахової, В.Вікторова, Б.Гершунського, Д.Дзвінчука, А.Джуринського, М.Згуровського, І.Зязюна, І.Каленюк, С.Клепка, В. Ковальчука, К.Корсака,

В.Кременя, В.Кудіна, В.Кушерця, В.Лугового, М.Лукашевича, В.Лутая, М.Михальченка, О.Навроцького, С.Ніколаска, В.Огаренка, В.Огнев'юка, Л.Рижак, М.Розова, М.Романенка, П.Таланчука, В.Шинкарука та інших вітчизняних науковців.

Проте, незважаючи на достатню кількість наукових публікацій з численних питань модернізації національної вищої освіти, сьогодні чітко окреслюється коло проблем, які потребують подальшого осмислення й аналізу, зокрема узгодженість регуляторної функції системи вищої освіти, що перебуває на стадії змістовного оновлення, з потребами ринку праці. Вартуть уваги й проблеми створення дієвого механізму підготовки та становлення у системі вищої освіти ви-

сокоінтелектуальних фахівців, здатних забезпечити поступальний суспільний розвиток.

З огляду на це, метою нашої статті є аналіз системних перетворень у галузі вищої освіти України та окреслення основних напрямів реалізації пріоритетних завдань з модернізації вищої школи у контексті європейських вимог.

На шляху інтеграції в європейській освітній простір вищої школи України необхідно вирішити низку конкретних завдань, серед яких:

- формування національної системи кваліфікацій;
- визнання попереднього навчання та освіта протягом життя;
- розвиток дистанційної освіти;
- упровадження елементів відкритої освіти;
- інтеграція освіти і науки;
- забезпечення пріоритетності дослідницьких університетів в інноваційному поступі України.

Зважаючи на нові напрями розвитку європейського співтовариства, Європейська Рада міністрів освіти запровадила до існуючої системи вищої освіти спекурс „Європейський простір”, який ґрунтується на п’яти основних принципах:

- багатокультурна Європа – створення європейського простору в системі професійної підготовки в університетах, вивчення іноземних мов, підготовка вчителя;

- мобільна Європа – взаємовизнання цінності дипломів і професійних кваліфікацій, забезпечення навчання та стажування учнів, студентів, учителів і викладацького персоналу за кордоном, розробка форм, в яких учителі могли б тимчасово працювати в інших державах - країнах ЄС;

- Європа професійної освіти для всіх – рівність прав і можливостей молоді здобувати освіту високого рівня в будь-якій країні Співдружності;

- Європа вмінь і знань – підвищення рівня базової освіти, приведення системи підготовки вчителів у відповідність з економічними, технологічними і соціально-культурними вимогами розвитку суспільства, вдосконалення всіх секторів освіти (зокрема загальної, технічної, професійної, вищої тощо), поліпшення базової та післядипломної підготовки кадрів;

- Європа, відкрита для світу – зміцнення зв’язків з іншими міжнародними організаціями з питань освіти і навчання, розвиток нових форм взаємодії та відповідних контактів із країнами, що розвиваються.

На шляху входження України в Європу співпраця з європейцями у сфері освіти є одним із пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні. Проте йти будь-що в Європу, інтегруватися в неї не є для України самоціллю. Участь у Болонських перетвореннях не повинна призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, вона має бути спрямована на розвиток української освіти і набуття нею нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження високих національних стандартів. Тому для України Болонські вимоги – це не уніфікація вищої освіти що-

до європейських стандартів, а забезпечення широкого доступу до розмаїття освітніх і культурних надбань різних країн.

Такому підходу до Болонського процесу сприяє те, що важливою характеристикою європейської освіти є її демократизм – можливість вибору закладу навчання, навчальних предметів, їх послідовності, викладача й термінів навчання, впровадження таких форм здобуття знань, як діалог. Демократизм європейської освіти – це також і самоорганізація навчання, відповідний характер спілкування викладача та студента, співробітників та адміністрації. Це впровадження особливого циклу гуманітарних дисциплін, який називають демократичною або громадянською освітою. Не менш важливими чинниками демократичного характеру освіти виявляються її гуманітарна спрямованість, багатомовність тощо. Водночас європейська освіта – це ступенева підготовка фахівців за інтегрованими напрямами, відповідність законодавства про освіту гуманістичним тенденціям розвитку людства, потужна університетська наука, мобільність педагогів і вчених, їхня надзвичайно висока, контрольована громадськістю і власним авторитетом відповідальність перед суспільством.

Усі учасники Болонського процесу визнають, що як європейська система вищої освіти, так і європейська система наукових досліджень є основними гарантами інтелектуального потенціалу суспільства нині й на майбутнє. Це означає, що наука має стати складовою освіти – невід’ємною частиною так званої „Європи знань”, про яку йдеться у документах, котрі супроводжують Болонський процес. За цими документами, навчання в усій Європі відповідає єдиним вимогам, згідно з якими запроваджуються два цикли навчання. Перший триває, зазвичай, від 3-х до 4-х років і завершується здобуттям академічного ступеня бакалавра. Навчання упродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1–2 роки навчання) та/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7–8 років).

Таким самим єдиним стандартом є кредитна система, яка була розроблена для полегшення визначення навчального навантаження студентів і обсягу здобутих ними знань. Пропонується запровадити в усіх національних системах освіти технологію обліку трудомісткості навчальної роботи у кредитах. За основу рекомендується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів – залікових одиниць трудомісткості), зробивши її системою накопичення, здатною працювати в рамках концепції „навчання впродовж усього життя”.

Контроль за якістю освіти, згідно з Болонською декларацією, покладено на акредитаційні агентства, незалежні від національних урядів і міжнародних організацій. Агентська оцінка визначатиметься не тривалістю або змістом навчання, а тими знаннями, уміннями і навичками, що їх здобули випускники. Ві-

дповідно буде встановлено стандарти транснаціональної освіти.

Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на одержання випускниками знань і вироблення у них умінь і навичок їх практичного застосування. Водночас велика увага приділяється працевлаштуванню випускників. Усі академічні ступені та інші кваліфікації мають бути жадані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій необхідно спростити. Уніфікації визнання кваліфікацій сприятиме використання Додатку до диплому, рекомендованого ЮНЕСКО.

Надзвичайно важливо дати студентові ту суму знань, навичок, умінь, які зможуть забезпечити ефективне функціонування спеціаліста протягом життя. Але потрібно також, окрім „надання певної суми знань і навичок, навчити студента навчатися самостійно, самостійно отримувати інформацію, вміти адекватно використовувати її у повсякденній діяльності... Внаслідок чого потребують серйозних змін навчальні плани і взагалі навчальна діяльність” [2, с. 117].

Демократизація освіти сприятиме істотному розвитку мобільності студентів. Одночасно ставиться питання про розширення мобільності викладацького та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачаються зміни у національних законодавчих актах щодо працевлаштування іноземців. З огляду на це, одним із пріоритетів у рамках Болонського процесу має бути залучення в Європу якнайбільшої кількості студентів з інших регіонів світу, забезпечення привабливості європейської системи освіти. Вважається, що запровадження загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення легкодоступних кваліфікацій сприятиме підвищенню інтересу до вищої освіти як європейців, так і жителів інших регіонів світу. Створення умов для мобільності громадян континенту є адекватною реакцією на виклик обставин, які склалися у зв'язку з підвищенням мобільності як студентів, так і фахівців з вищою освітою і спричинені серед іншого перспективами входження нашої країни до Європейського Союзу [3, с. 77].

Академічна мобільність є одним із базових принципів Болонського процесу у створенні єдиного європейського освітнього і наукового простору. Суть її полягає у переїзді студентів та науковців до іншої освітньої установи у своїй країні або за її межами для навчання, викладання, проведення наукових досліджень. Тобто кожний студент може на певний термін поїхати до іншого ВНЗ, науково-дослідницького інституту тощо, аби поглибити свої знання в улюбленій сфері, пізнати культуру та світогляд іншої країни, познайомитися із багатьма цікавими людьми. Однак, незважаючи на привабливість самої ідеї мобільності, вона може здійснитися тільки за наявності розвиненої інфраструктури (гуртожитки, медичне обслуговування та ін.) і адекватного фінансування студентських

поїздок. Студентська мобільність реальна за умови, що знання, уміння, навички, одержані під час перебування в іншому навчальному закладі, органічно вбудовуються у загальну програму, в освітню траєкторію студента. Це можливо, якщо, по-перше, програми співробітництва навчальних закладів є порівнянними за змістом і, по-друге, ВНЗ використовують схожі системи оцінювання знань. З цієї метою Болонська декларація й рекомендує використовувати системи кредитів, або залікових одиниць.

Академічна мобільність студента в Україні – це не тільки можливість навчатися в іншому вищому навчальному закладі, де готують фахівців з цієї ж спеціальності, із зарахуванням дисциплін (кредитів) та періодів навчання, але й можливість ефективніше розвивати інтелектуальний потенціал, оскільки студент може самостійно обирати навчальний заклад, курси, предмети. Стажування за кордоном є цілком звичним явищем для студентів у країнах ЄС. Водночас для українських студентів – це швидше виняток, ніж правило. Бо неузгодженість навчальних програм в українській системі освіти, як стверджують експерти, поки що не завжди дозволяє студентам стажуватися без відриву від основного навчання навіть в українських університетах. А про європейські вони, переважно, можуть поки що мріяти. В Україні мобільності студентів заважають системні невідповідності, візовий режим, економічні характеристики нашої країни, зрештою, різниця між рівнем життя в Україні та країнах ЄС. Отож до всього цього додаються й різні фінансові проблеми. Тому важливим кроком розвитку мобільності в нашій країні є побудова системи національної мобільності, яка дасть можливість здобути високий і якісний освітній та науковий рівні при поміркованих витратах. Обговорення різних аспектів розвитку національної мобільності потрібне для напрацювання рекомендацій щодо формулювання завдань, створення організаційно-правових механізмів і визначення джерел фінансування розвитку національної мобільності професорсько-викладацького складу та студентів в Україні, зокрема, напрацювання проектів нормативних документів із зазначених проблем.

Щоб досягти такого стану, коли можливість вільного вибору місця і часу навчання стане для студента об'єктивною реальністю, потрібно всім національним системам пройти дуже складний шлях. Для цього слід зіставити національні і міжнародні класифікатори професій, їх функціональні параметри, критерії оцінки освітньо-кваліфікаційних рівнів, однозначність підходів до нормативної і варіативної складових змісту підготовки у кожному напрямку і спеціальності, тожність навчальних планів за обсягами і характером практичної підготовки, адекватність в організації технології проведення, структурі засобів державної діагностики знань студентів на одних і тих самих освітньо-кваліфікаційних рівнях, створення міжнародної нормативно-правової бази здійснення цього руху, вирішення проблем оплати навчання. Висока якість

освіти, як відомо з практики управління у вищій школі західних країн, досягається за умови глибокої індивідуалізації навчання, коли ядром навчального плану студента є обов'язкові дисципліни, а далі він сам створює його варіативну частину, яка відображає спеціалізацію підготовки відповідно до структурно-логічної схеми [1, с. 79].

Запровадження мобільності в Україні передбачає цілу низку заходів на різних рівнях організації, зокрема:

- заснування в організаційно-функціональній структурі ВНЗ міжнародного офісу і бюро для організації обміну студентами та викладачами;
- створення банку даних про світові, європейські й національні університети і їх навчальні матеріали;
- інтернаціоналізація і скоординованість навчальних планів;
- впровадження кредитно-модульної системи ECTS;
- розробка веб-сторінок, які б відображали процеси, що відбуваються у створених консорціумах;
- створення необхідної системи кураторства, яка допомогла б студентам і викладачам у практичній реалізації їхніх потреб щодо мобільності;
- організація студентських служб для адаптації студентів у новому середовищі;
- створення нової системи підвищення кваліфікації і перепідготовки для професорсько-викладацького складу, яка задовольняла б потреби ринкової економіки України для реалізації важливого

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурч Л.М. Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі [Текст] / Л.М. Гурч // Персонал. – 2005. – № 7.
2. Ковальчук В.Ю. Менеджмент та самоорганізаційні процеси в освіті: Вітчизняні реалії [Текст] / В.Ю. Ковальчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя. – 2004. – Випуск № 19.
3. Яцейко М.Г. Демократизація освіти: аналіз основних чинників [Текст] / М.Г. Яцейко // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2006. – № 56.

REFERENCES

1. Hurch, L.M. (2005). Mobilnist studentiv ta profsorsko-vykladatskoho skladu yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti vyshchoi osvity Ukrainy v yevropeiskomu prostori [Mobility of students and faculty members as a factor in increasing the competitiveness of higher education in Ukraine in the European Space]. *Personal – Staff*, 7 [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, V. (2004). Menedzhment ta samoorganizatsiini protsesy v osviti: Vitshyzniani realii

загальноєвропейського принципу „освіта через усе життя”;

- упорядкування системи наукових ступенів в Україні, яка відповідала б міжнародним стандартам і дозволяла б зняти перешкоди у мобільності на європейському науковому й освітянському просторах.

Міністерство освіти і науки має впорядкувати термінологію мобільності студентів і професорсько-викладацького складу в Україні та створити відповідний тлумачний словник [4; 14; 5, с. 188].

Відтак, академічна мобільність стає невід'ємною складовою сучасної освіти і зростатиме надалі. Проте для України досягнення ефективної міжнародної академічної мобільності у контексті євроінтеграції є реальним лише за умови створення продуктивної системи національної мобільності, нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування і готовності до партнерства. Проведення реформування української освіти дозволить створити єдиний з європейськими країнами ринок праці вищої кваліфікації, забезпечить мобільність викладачів і студентів за рахунок стандартизації ступенів вищої освіти та, відповідно, дипломів. Водночас зросте рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, це змусить університети покращувати свій імідж шляхом підвищення якості освіти і бути спроможними забезпечити рівень знань, що гарантуватиме студенту у майбутньому працевлаштування на європейському ринку праці.

4. Гуляєва Н.М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири [Текст] / Н.М. Гуляєва // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С.76–81.

5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень-грудень 2004 р. Ч. II / Упорядники: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Вид-во ім. В. Гнатюка, 2005.

[Management and self-organizing processes in education: Domestic Realities]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Humanitarian Bulletin of Zaporozhye State Engineering Academy*, 19. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

3. Yatseyko, M.H. (2006). *Demokratyzatsiia osvity: analiz osnovnykh chynnykyv [The democratization of education: analysis of key factors]*. Kyiv: Tsentri Dukhovnoii Kultury [in Ukrainian].

4. Hulciaieva, N.M. (2005). *Mobilnist vykladachiv i studentiv: problemy ta oriientyry [Staff and student mobility: challenges and guidelines]*. Kyiv: Navch.-metod. tsentr «Konsortsium iz udos-konalennia menedzhment-osvity v Ukraini» [in Ukrainian].

5. Stiopka, M. F., Boliubash, Y.Y., Shynkaruk, V.D.,

Hrubinko, V., & Babin, I. (2005). *Osnovni zasady rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu. Dokumenty i materialy. [Fundamentals of higher education in Ukraine in the context of the Bologna process. Documents and materials]*. Ternopil: Vyd-vo im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].

У. В. Науменко

ВИЩА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В статті определены современные тенденции развития высшего образования в Украине, а также обозначены стратегические задачи и охарактеризованы основные направления модернизации системы высшего образования Украины в соответствии с европейскими требованиями.

Ключевые слова: система высшего гуманитарного образования, модернизация, европейские стандарты образования, образовательная политика.

U. V. Naumenko

UKRAINIAN HIGHER HUMANITARIAN EDUCATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN STANDARDS

The current tendencies of higher liberal education in Ukraine are defined in the article as well as the strategy tasks and the main ways of modernization of the Ukrainian higher liberal educational system according to the European standards are characterized. Introducing the principles of the Bologna process is a factor of European integration of Ukraine and means to improve citizens' access to quality education requires a fundamental reform of the structure and content of education, technology education, their financial and methodological support. Formation of a national higher education qualifications, which agree with the Framework for Qualifications of the European Higher Education Area will contribute to its further certification in European and world structures. Therefore, academic mobility becomes an integral part of modern education and grow in the future. However, for Ukraine to establish an effective international academic mobility in the context of European integration is real only through creation of productive national mobility, the legal framework, organizational and economic mechanism, identification of sources of funding and Preparedness Partnership. Reforming the Ukrainian education will create a single European country with higher labor market training, provide staff and student mobility by standardizing higher education degrees. At the same time increasing the level of competition in the education market, it will force universities to improve their image by improving the quality of education and be able to provide a level of expertise that ensures the student in the future of employment in the European labor market.

Keywords: system of higher education, modernization, European educational standards, educational policy, Bologna process.

Подано до редакції 15.08.13